

CAPUT III.

DE COLLECTIONIBUS SACRORUM CANONUM.

§ 45.

DE COLLECTIONIBUS GENERATIM.

Canones Conciliorum, et Summorum Pontificum decreta diversis temporibus et locis constituta Codicem in unum collegi copta sunt, unde *Collectiones Canonum* prodierunt. Hujusmodi collectionum utilitas maxima fuit, propterea quod canones, qui in multis voluminibus fusi atque dispersi habebantur, collectione apta sub uno aspectu positi sunt; ipsaque collectionis species legentis animum regit, et continuo quasi filo a primis rerum initiis ad finem usque perducit. De collectionibus haec generatim monenda sunt: 1º In causa fidei nulla esse potest inter Ecclesias differentia juxta vulgatissimum illud Tertulliani: **REGULA FIDEI UNA OMNINO EST, SOLA, IMMOBILIS, ET IRREFORMABILIS.** At manente communione ecclesiastica, varia potest esse disciplina Ecclesiarum. « Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter habendum est, » ut inquit Augustinus dist. 12 c. 11. Hinc peculiares ut quedam Ecclesiae, veluti orienta-

§ XLVI. DE CONSTITUTION. APOSTOLICIS. 91

lis, Africana, Hispanica, suas canonum collectiones habuerunt, in quas praeter canones generales, illi quoque congesti sunt, quos Ecclesia quaevis sibi proprios constituerat. 2º Sola canonum in unum Codicem dispositio vel collectio nullam eisdem canonibus auctoritatem addit; atque inde canones in unum Codicem privata auctoritate collecti non aliam auctoritatem obtinent, praeter eam, quam acceperunt ex fontibus, unde desumpti sunt. Itaque ut canones ratione collectionis vim aliquam consequantur, oportet collectionem ipsam publica auctoritate aliqua aut confessam, aut saltem probatam esse. Quapropter collectiones sacrorum canonum fideles singulos obstringunt, si Ecclesiae universalis auctoritate congestae fuerint, aut receptae, fideles autem unius vel alterius Ecclesiae constringunt, si unius tantum vel alterius Ecclesiae auctoritate Codex confessus fuerit, vel comprobatus. 3º Collectiones, seu canones *apocryphi* vel *suppositi* nominantur, qui auctoribus adscribuntur ad quos non pertinent, aut qui adulterati, corrupti, vel conficti plane sunt, ex quibus proinde nihil certi hauriri potest.

§ 46.

DE CONSTITUTIONIBUS APOSTOLICIS.

Antequam Canonistae de collectionibus in specie disserant, in quaestionem vocare solent, an *Constitutiones Apostolicae* Apostolis ipsis tribuendae sint, atque adeo an aliquis Codex canonum primis Ecclesiae saeculis exsisterit. De his non nihil dicendum est. In his Constitutionibus multa sunt, quae Apostolorum doctrinae adversantur. Nam de Filii et Spiritus

Sancti divinitate male sentiunt, quartas et ulteriores nuptias condemnant, ancillis permittunt ut libidini dominorum insidelium pareant, baptismum ab haereticis collatum iterari jubent, atque alia id genus proferunt, praeter errores bene multos cum historicos, tum chronologicos, quos silentio praetermittimus. Igitur Constitutiones hujusmodi, quales ad nos pervenerunt, nec Apostolis, nec S. Clementi Romano adscribi possunt.

Verumtamen de ipsarum origine et fatis res parum comperta est. S. Epiphanius, qui floruit quarto exeunte saeculo, Apostolicas Constitutiones citat commendatque: « Qui liber, » ut ipse scribit haeresi 70 contra Audianos, « tametsi dubiae apud multos fidei sit, non est tamen improbandus. Nam in eo, quae ad Ecclesiae disciplinam attinent, omnia comprehenduntur, neque quidquam aut in fide ac catholica professione depravatum, aut Ecclesiae administrationi ac decretis contrarium continent. » Duo itaque ex hoc Epiphanii loco colliguntur. Primum est S. Epiphanii aetate librum aliquem nomine Constitutionum Apostolicarum exstitisse, in quo nihil a fide catholica, aut ab Ecclesiae disciplina alienum inveniebatur. Alterum est hujusmodi Constitutiones aut injuria temporum periisse, aut eas, quas habemus, diversas ab iis esse, et ex integro confectas, aut saltem si unae et eaedem sunt, atque illae quarum testimonia S. Epiphanius refert, post ipsius Epiphanii tempora ab haereticis corruptas interpolatasque fuisse, quod cognoscimus etiam ex locis ab eodem Epiphanio laudatis, qui aut in illis Constitutionibus non existant, aut aliam sententiam exhibent. Quod vero attinet ad auctorem, ac tempus, quo primum prodierint, non una eruditorum sententia. Probabilius sentire videntur, qui has Constitutiones III aut IV saeculo vulgatas fuisse existimant, eo quod

Patres priorum saeculorum, et in primis S. Justinus Martyr, S. Irenaeus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Origenes, aliique hisce Constitutionibus, data licet occasione, nunquam usi sunt, usuri certe, si exstisset, nisi forte dicere velimus illarum nunquam meminisse, quia apocryphae habebantur. At quaecumque fuerit hujusmodi silentii causa, illud continuo sequitur, minime audiendos esse, qui Apostolos aut S. Clementem earumdem auctores praedicaverunt. Haec enucleanda putavimus, ut manifestum sit, nullam certam exploratamque auctoritatem his Constitutionibus tribuendam esse.

§ 47.

DE CANONIBUS APOSTOLORUM.

Postremo capiti libri octavi Apostolicarum Constitutionum collectio quadam canonum subjicitur, qui Apostolorum vulgo dicuntur, eaque collectio ab eodem S. Clemente facta fuisse perhibetur. De hisce vero canonibus rectum judicium proferre difficilius sane est, cum sententias invicem pugnantes offendamus. Eos canones *Apostolicos* vocant Constantinus Imperator, Synodus Constantinopolitana sub Nectario, Concilium Ephesinum, Theodosius et Justinianus, quod observat De Marca de Concord. Sacerd. et Imp. lib. 3 cap. 2. Sed omnium maxime S. Joannes Damascenus lib. IV de fide orth. cap. 17 non dubitavit canones Apostolicos, tanquam ab Apostolis constitutos, in Sacrarum Scripturarum canonem referre; namque ita scribit: « Jam vero novi Testamenti libri isti sunt. Quatuor Evangelia... Canones denique sanctorum Apostolo-

rum per Clementem concinnati. » Inter recentiores autem Turrianus, auctore Soc. Jesu, singulari libro adversus Magdeburgenses Centuriatores canones eos omnes pro veris et genuinis tuetur, eisdemque Apostolicam auctoritatem tum per multis testimoniis veterum Conciliorum et Sanctorum Patrum tum rationibus et argumentis vindicare conatur.

Contra vero plures eruditione et doctrina praestantes viri sentiunt, eam collectionem neque Apostolis, neque S. Clementi adscribi posse: quod tribus maxime argumentis comprobatur: Primum est, tum quia Eusebius Caesariensis, S. Hieronymus, et caeteri, qui in conservanda ecclesiastico-rum scriptorum memoria diligentissime versati sunt, nullam eorum canonum mentionem faciant, tum quia nec Victor Pontifex in controversia de Paschate celebrando, nec S. Cyprianus in controversia de baptismate haereticorum his canonibus uspiam usi sint; eos autem, si Apostolorum fuissent, nec poterant ignorare, nec in medium proferre omisissent, quandoquidem illa controversiarum capita perspicue dilucideque eisdem canonibus explicata definitaque reperiebantur. Secundum est, quod multa in iis sint, quae cum aetate Apostolorum componi nulla ratione possunt. In iis enim canonibus mentio est de Cantoribus, Lectoribus, de annuis Conciliis Metropolitanis, de divisione Parochiarum, de bonorum Ecclesiae a bonis Episcopi distinctione, deque aliis id genus, quae certe Apostolorum ac S. Clementis aetate recentiora sunt. Tertium denique et potissimum argumentum est, quod habeant quedam tum Apostolorum disciplinae, tum catholicae doctrinae omnino contraria. Nam (ut aliqua memorem) Apostolicae doctrinae repugnant canon 17, quo ille duntaxat bigamus dicitur, qui post baptismum duas uxores duxerit; et canon 66, qui clericum sabbato jejunantem deponi, laicum vero prae-

cipit excommunicari. Doctrinam vero a veritate catholica alienam tradunt canones 46 et 47, in quibus baptisma ab haereticis collatum plane rejicitur, irritumque declaratur; itemque canon 74, quo libri Sapientiae, Tobiae, et Judith a canone divinarum Scripturarum vel expunguntur, vel omituntur.

§ 48.

DE CANONUM APOSTOLORUM ORIGINE, ATQUE USU.

Itaque cum hujusmodi canones *Apostolici* aut dici, aut haberi saltem singuli non possint, duo modo quaerenda sunt; 1º quis eorum auctor exstiterit; 2º an et quinam ex iisdem canonibus auctoritatem in Ecclesia obtinuerint. Jam vero quod ad originem spectat, « Difficile est, » ait De Marca de Concord. Sacerd. et Imp. lib. III cap. 2, « in tam alto veterum scriptorum silentio tempus hujus collectionis indagare, quam tamen certum est Concilii Nicaeni tempora antecessisse. » Eruditi consentiunt disciplinae antiquissimae linea-menta his canonibus contineri. Ex his itaque perspectum exploratumque est non novae disciplinae genus esse ordinationes Episcoporum, Presbyterorum, et aliorum Clericorum, non novum esse dogma de oblatione et sacrificio Missae, de discrimine inter Clericos et Laicos, de potestate Episcopi in Clerum, de cura rerum ecclesiasticarum ab eodem Episcopo, gerenda de excommunicatione, et de aliis id genus plurimis, quae tanquam omnino nova ab aliquibus haereticis improbabantur. Dallaeus, calvinianus homo, cum probe intelligeret quantum horum canonum antiquitas Calvinianorum causae obasset, eos quinto adulto saeculo in lucem prodiisse, atque

a graeco eosque haeretico homine confictos fuisse contendit. Sed Dallaei opinio a Guillelmo Beveregio refutata est, qui eos canones aut labente secundo Ecclesiae saeculo, aut tertio ineunte conditos fuisse apertissime demonstravit. Hodie igitur omnibus persuasum est, canones Apostolicos partim ex sanctissimis regulis, quas Apostoli Ecclesiis tradiderunt, partim ex decretis Synodorum, quae primis saeculis in Oriente celebratae fuerunt, conflatos esse. Qui quidem sententiae valde favet diversa ipsorum canonum partitio, cum modo plures, et modo pauciores, alibi 50, alibi demum 85 apud Collectores antiquos inveniantur. Id enim manifeste demonstrat, eam collectionem totam simul uno tempore, atque ab uno auctore confectam non esse, sed plures diversis tum temporibus, tum locis additione accepisse. Fratres Ballerini in tom. III oper. S. Leonis de collect. canon. part. I cap. 1 haec habent: « Certum est, nullum corpus sine statis legibus regi, atque consistere unquam posse. Hinc Apostolos regendae Ecclesiae certas regulas seu canones praefixisse dubitari nequit. Has autem regulas, quas illi verbo tradiderunt Ecclesiis, subinde scripto fuisse collectas, et Canonum Apostolorum titulo praenotatas satis credibile est. Neque propterea credimus, omnia, quae in ipsis canonibus continentur, Apostolis referenda. Solent quippe hujusmodi opera, ut scite animadvertisit P. Constantius, licet variis incrementis augeantur, ejus nomen in epigraphe retinere, quo primum auctore copta et constituta fuerint. »

Verum de numero et auctoritate istorum canonum maxima latinam inter et graecam Ecclesiam discrepancia sententiarum est. Nam Ecclesia graeca, saltem post Trullanam Synodus, canones 85 omnes et integros accepit; eosque tanquam ab Apostolis editos eximia quadam veneratione coluisse com-

pertum est. Latina autem Ecclesia 50 priores tantum recepit, eosque in causis judicandis adhibuit, ita tamen, nihil ut de eorum origine decerneret.

§ 49.

DE COLLECTIONIBUS ECCLESIAE GRAECAE.

Sed jam proferamus oportet collectiones canonum, quae diversis temporibus ac locis prodierunt. Ac primo quidem ante Concilium Chalcedonense propriam collectionem canonum Orientali Ecclesiae fuisse ex ipsius Concilii actis certum exploratumque est. Namque act. 4 haec habentur: « S. Synodus dixit: Sacri Canones legantur, et commentariis inserantur: sumptoque libro Actius Archidiaconus, et Primicerius magnae Ecclesiae legit canonem 83 « Si quis Episcopus, etc. » item alium canonem 84 « Si quis Presbyter, aut Diaconus, etc. » Similiter act. 11 gloriosissimi judices dixerunt: « Canones relegantur: » Leontius Reverendissimus Episcopus Magnesiae e Codice relegit regulam 95 « Si quis Episcopus, etc. » Idem ex eodem Codice legit regulam 96 « Si quis Episcopus, etc. » Porro autem series illa numerorum, sub qua canones distincti et laudati sunt, perspicue demonstrat, unam certam eo tempore fuisse collectionem canonum; idque mirifice confirmatur ex illis verbis « — sumptoque libro legit canonem — e Codice relegit — e Codice legit — » quibus peculiaris liber designatur. Quo autem auctore et tempore Codex ille prodierit, incertum est. Haec autem collectio canones 166 completebatur, hoc ordine et numero digestos, videlicet 20 ex Synodo Nicaena, 25 ex Ancyra, 14 ex Neocaesariensi, 20 ex Gran-

grensi, 25 ex Antiochena, et 59 ex Laodicena, et denique 3 ex Constantinopolitana, quod didicimus ex Dionysio Exiguo, qui eam ipsam Patrum Chalcedonensium collectionem latine interpretatus est, et in suam collectionem transtulit: et quamquam Dionysius eorumdem canonum numerum unitate minuat, id tamen factum est, quod Ancyranos canones quartum et quintum in unum tantum numerum congesit.

Huic collectioni canones Apostolorum, Sardenses, Ephesinos, Chalcedonenses, et denique octo et sexaginta ex epistolis S. Basilii eductos adjecit Joannes Scholasticus, suamque canonum collectionem adornavit, non temporum aut numerorum serie retenta, sed cunctis per materias in quinquaginta titulos distributis; agens primo de Episcopis, postea de Presbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, ac reliquis inferioribus Clericis, postmodum de Monachis, et postremo de Laicis. Paulo post idem ad Episcopatum Constantinopolitanum eiectus leges plures praesertim ex Justiniani Codice depromptas, servato eodem ordine rerum, collectioni suaे adjecit, unde existit prima origo *Nomocanonical*, id est collectionum, in quibus canones ecclesiastici cum legibus imperialibus conjunguntur.

At saeculo septimo nova ingensque canonum congeries nata est, cum Trullana Synodus praeter 102 canones ab se constitutos multa alia Synodorum, patrumque decreta comprobaverit. Quibus omnibus Photius, qui graeci schismatis vel auctor vel pars magna fuit, adjecit canones Concilii Nicaeni II, itemque canones in duobus conciliabulis ipso duce constitutos, suumque Nomocanonical concinnavit, qui apud Graecos semper habitus est in summo honore et pretio. De minoribus Graecorum collectionibus nihil expedit sermonem instituere. Unum illud monendum est, collectiones Joannis Scholastici et Photii non esse omni suspicione et vito vacuas; uterque

enim in Sedem Constantinopolitanae Ecclesiae invasit, uterque schismati favit, et ad captandam Imperatorum gratiam, non tam Ecclesiae regulis, quam legibus imperialibus ecclesiasticam disciplinam communivit. Ad haec in primis Photius praeter Trullanos canones, quorum plures Ecclesia improbat, alias congesit canones, qui fuerunt ad promovendum schisma constituti.

§ 50.

DE COLLECTIONIBUS LATINIS.

Sexto ineunte saeculo Dionysius cognomento Exiguus, doctrina et pietate maximus, collectioni canonum in usum latinae Ecclesiae operam dedit. In ea enim 50 canones Apostolorum, tum canones graecos in graeco Codice, quo Patres Concilii Chalcedonensi usi sunt, descriptos, et elegantius latine redditos; tum canones ipsius Concilii Chalcedonensis, omisso ultimo de aequalibus privilegiis Episcoporum Romani et Constantinopolitani a Latinis nunquam recepto; tum etiam Sardicense, et denique ex Latinis 130 canones Africanos, partim ex Concilio Carthaginiensi, quod anno 419 celebratum est, partim in veteribus Africanis Synodis conditos, vel confirmatos congesit. Hanc novam et accuratiorem canonum collectionem, hortante Stephano Episcopo Salonitano, Dionysius aggressus est, propterea quod graecorum canonum latina versio (latina inquam versio, non latinae Ecclesiae Codex, seu canonum latinae Ecclesiae collectio) obscuritate et confusione laboraret. Simillimum vero est, priscam graecorum canonum latinam versionem eam esse, quae ab Henrico

Justello, et Guillelmo Voello in Bibliotheca Juris Canonici vulgata est; eam tamen diligentius recognitam et emendatam Fratres Ballerini in appendice ad opera S. Leonis Magni ediderunt. Deinde vero Dionysius Romanorum Pontificum Decretales a Siricio usque ad Anastasium II addidit; quare Codex iste Dionysianus duabus partibus constat, quarum altera Conciliorum canones, altera vero Pontificum Decretales complectitur. Hujusmodi collectio privata auctoritate confecta est, sed tamen ab Ecclesia Romana recepta probataque fuit, cum praesertim Adrianus I collectionem ipsam monumentis quibusdam auctam Carolo Magno Romae versanti dono dederit. « Neque enim fit verisimile, » ut observat Joannes Baptista Bartoli Jur. Can. Instit. cap. 47, « Pontificem Summum canonum Codicem quem non ipse omnino probaret, per Gallias aliasque regiones divulgari voluisse. »

An vero latinae Ecclesiae Codex aliquis ante Dionysianam collectionem exstiterit; quis ejus auctor; quosnam canones complexus fuerit; num adhuc supersit, res parum explorata est. Id unum probabile est, aliquem Codicem in Romana Ecclesia exstitisse; tum quia in Concilio Chalcedonensi ad unum Codicem Legati Pontificis, ad alium Graeci provocaverunt, quod manifesto arguento est, utriusque Ecclesiae suum Codicem fuisse, tum quia Siricius Pontifex in ep. ad Imerium Episcopum Tarragonensem « Statuta, » inquit, « Sedis Apostolicae, vel canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum Domini ignorare sit liberum. » Quod frustra Pontifex jussisset, nisi Codex in promptu fuisset, ex quo Sacerdotes sacrorum canonum notitiam haurire potuissent. Nec illud obstat videatur, quod Innocentius I in ep. ad Theophilum conscripserit: « Alium enim canonem (praeter Nicaenos) Romana non admittit Ecclesia, » et in ep. ad Clerum Constantinopolitanum:

« Quod ad canonum observations attinet, solis illis parendum esse dicimus qui Nicaeae definiti sunt, quos solos sectari et agnoscere debet Ecclesia catholica. » His enim verbis significare tantum voluit, canones omnes rejiciendos esse, qui Nicaenis adversarentur, quemadmodum ipsemet Innocentius sententiam suam declaravit, ita subdens: « Si autem alii proferantur, qui a Nicaenis canonibus dissentiant, ii ab Episcopis catholicis rejiciantur. »

Christophorus Justellus Codicem edidit sub hoc titulo « Codex canonum Ecclesiae universae; » et illum esse jactavit, quo Concilium Chalcedonense usus est, quique ante Concilium ipsum non solum in Occidentali Ecclesia, verum etiam in Orientali auctoritatem obtinebat. Quesnellus in appendice operum S. Leonis Magni alium Codicem protulit, quo Romanam Ecclesiam ante Dionysium Exiguum usam esse contendit. Sed utriusque Codici nec auctoritas nec fides ulla ab eruditis tributa est. De his omnibus fuse tractarunt Fratres Ballerini de antiquis collectionibus canonum part. I cap. I num. 7 et seqq., Constantius in praef. ad ep. Rom. Pontif. et Joannes Bartoli Jur. Can. Instit. cap. 46.

Non erit abs re commemorare, eumdem Christophorum Justellum edidisse Codicem, cui titulus « Codex canonum Ecclesiae Africanae » in quo, ut ait Constantius cit. loco, « nil praestat minus, quam quod pollicetur. Crederes enim in eo contineri canones prorsus omnes, quos habuere in usu Africani Patres. Alios vero nullus exhibet, nisi quos Carthaginensis Synodus anno 519 vel ipsa condidit, vel a superioribus Conciliis intra Aurelii Episcopi Carthaginensis tempora conditos recitari sibi jussit. Atque hos canones ne ad eum quidem repreäsentat modum, quo memoratae Synodi actis inserti erant, sed quo Dionysius Exiguus collectioni suea in-